PREDSLOV

Jakubov list má jedinečné postavenie medzi spismi Nového zákona. Na prvom mieste za to vďačí svojmu dôrazu na praktický kresťanský život. Naša viera potrebuje túto jednoduchosť a praktickosť. Niekedy až príliš hľadáme náročné teologické zdôvodnenia, kým druhý človek od nás očakáva konkrétnu pomoc hneď teraz bez prílišného teoretizovania. List je bohatý na prirovnania, metafory a príklady, ktoré napomáhajú ľahšie si zapamätať odporúčania a napomenutia, ktoré sú stručné a jasné. Táto stručnosť a precíznosť prechádza celým listom. V každej dobe potrebujeme vidieť konkrétne príklady, ktoré nás potiahnu viac k dobru a odtiahnu nás od zla. Napokon Jakubov list rozširuje náš pohľad na novozákonné texty a odhaľuje rozmanitosť, s akou prvé kresťanské spoločenstvá prijali Kristovo posolstvo. Pokojne môžeme povedať, že popri „pavlovskej, jánovskej, matúšovskej..." spiritualite sa nám ponúka „jakubovská" spiritualita prežívania viery. Tento krátky komentár sa snaží poodhaliť niečo z jej bohatstva.

Snažil som sa vziať si príklad z Jakubovho listu aj pokiaľ ide o túto publikáciu. Preto má jednoduchú štruktúru – je rozdelená na dve základné kapitoly, ktoré sa následne členia na menšie celky. Na mnohých miestach som sa opieral o komentár Patricka J. Hartina, ktorý vyšiel v sérii Sacra Pagina (14) v roku 2003 a zaradzujem ho medzi najlepšie súčasné komentáre na danú tému.

Moja vďaka patrí kolegom na univerzite v škótskom Edinburgu (predovšetkým ľuďom z *The Institute for Advanced Studies in the Humanities*) za to, že mi umožnili prístup do tamojších knižníc a vytvorili vhodné podmienky pre prácu aj na tejto publikácii.

Ďakujem tým, ktorí ma naďalej úprimne podporujú.

Spišské Podhradie 28. január 2010

„Jakub svojím myslením a štýlom
je novozákonným prorokom Amosom.“

D. A. Hayes, *The Epistle of James* (1929), s. 1562

OBSAH

Predslov **5**

Obsah **7**

Predstavenie Jakubovho listu **8**
Postavenie listu v priebehu dejín 9
Nositelia mena Jakub v Novom zákone 14
Autorstvo, dátum a miesto zostavenia listu 21
Adresáti listu 33
Kultúrny a sociálny svet 35
Literárny žáner 38
Štýl 43
Jakub a Pavol 45
Hlavné témy listu 56

Komentár k Jakubovmu listu **66**
Nadpis (Jak 1,1) 66
Ohlásenie témy (Jak 1,2-27) 69
Viera a uprednostňovanie osôb (Jak 2,1-13) 82
Viera a skutky (Jak 2,14-26) 87
O používaní jazyka (Jak 3,1-12) 92
Proti škriepkam (Jak 4,1-12) 100
Proti pozemským kupcom a boháčom (Jak 4,13-5,6) 107
Napomenutie (Jak 5,7-11) 112

Použitá literatúra **122**
Pramene 122
Nástroje práce 122
Odborné diela a články 123
Webové stránky 127

PREDSTAVENIE JAKUBOVHO LISTU

Jakubov list v kanone Nového zákona stojí na prvom mieste spomedzi siedmich listov, ktoré nesú označenie katolícke (v gréčtine καθολικός - *všeobecný, univerzálny*). Okrem neho tu patria 1-2 Petrov list, 1-3 Jánov list a Júdov list. Samotný názov sa prvýkrát vyskytuje v spisoch Apolónia z Efezu (180-210 po Kr.), ktorý však takto označuje iba Prvý Jánov list. Až Euzébius z Cézarey (260-339 po Kr.) vo svojom diele o dejinách Cirkvi - *Historia ecclesiastica* týmto výrazom pomenoval všetkých sedem listov.

Katolícke listy sa vyznačujú tým, že ich názov nie je určený podľa adresátov, či už niektorého cirkevného spoločenstva (napríklad Solúnčanom, Korinťanom, Rimanom atď.) alebo konkrétnej osoby (napríklad Filemonovi, Timotejovi, Títovi), ale podľa odosielateľa (Peter, Ján, Júda). Navyše adresátom nie je jedno kresťanské spoločenstvo, ale väčší okruh spoločenstiev. Ďalšie vysvetlenie pomenovania vychádza z faktu, že katolícke listy boli prijaté za inšpirované celou Cirkvou na rozdiel od veľkého počtu listov, ktoré mali dôležitosť len v rámci niektorého kresťanského spoločenstva alebo územia. V rovnakom období, keď boli zostavené katolícke listy, vznikli aj vzácne spisy, ako listy Klementa Rímskeho, Barnabášov list, listy Ignáca Antiochijského a Polykarpa. Napriek svojej dôležitosti, neboli zaradené medzi novozákonné spisy.[1] Je potrebné však uznať, že v priebehu prvých storočí kresťanstva prebiehala diskusia, či aj Jakubov list patrí medzi kanonické spisy.

[1] Porov.: BARCLAY, W.: *The Letters of James and Peter.* Edinburgh : The Saint Andrew Press 1997, s. 137.

Postavenie listu v priebehu dejín

Pravdepodobne najstaršie, ale len nepriame zmienky o Jakubovom liste nájdeme v Prvom liste pápeža Klementa z roku 96 po Kr. Je to vôbec najstarší kresťanský dokument mimo novozákonných kníh.[2] Klement I. Rímsky bol v poradí štvrtým pápežom v rokoch 92-99 po Kr. a list napísal veriacim do Korintu. Klement podobne ako Jakubov list označuje Abraháma „Božím priateľom" (porov. 2,23) a obaja uvádzajú známy výrok z Knihy Genezis 15,6: *„Abram uveril Bohu a to sa mu počítalo za spravodlivosť."* (2,23)

Najstarší známy zoznam kanonických spisov – tzv. Muratoriho fragment z 2. stor. po Kr. - Jakubov list neuvádza, hoci spomína iné katolícke listy – Júdov list, Jánove listy. Rovnako nikto z apoštolských otcov a kresťanských spisovateľov 2. storočia po Kr. výslovne nespomína Jakubov list. Tertulián (160-220 po Kr.), cirkevný učiteľ pôvodom z Kartága, vo svojich dielach cituje 7258-krát novozákonné texty, ale medzi nimi ani raz Jakubov list.[3] Priama zmienka o liste sa prvýkrát objavuje až v spisoch Origena (185-254 po Kr.), ktorý ho považuje za inšpirovaný a autorstvo pripisuje apoštolovi Jakubovi. Za miesto jeho napísania Origenes považoval Palestínu alebo Alexandriu v Egypte.[4] Euzébius z Cézarey uvádza, že medzi *diskutované spisy* - ἀντιλεγόμενα, ktoré nie sú uznávané všetkými, patrí Jakubov list, Júdov list, Druhý Petrov list a Druhý a Tretí Jánov list, ktorý patrí evanjelistovi Jánovi alebo inej osobe s rovnakým menom.[5] Hieronym (342-420 po Kr.) vo svojom diele *De viris illustribus* uvádza, že Jakub, Pánov brat: *„unam tantum scripsit Episto-*

---

[2] Do tejto kategórie patrí aj Didaché, Barnabášov list a sedem listov Ignáca z Antiochie.

[3] Porov.: BARCLAY, W.: *The Letters of James and Peter.* Edinburgh : The Saint Andrew Press 1997, s. 3.

[4] Porov.: MOO, D. J.: *The Letter of James.* Grand Rapids : Wm. B. Eerdmans Publishing Company 2000, s. 16.

[5] Porov.: EUSEBIUS CAESARIENSIS: *Historia Ecclestiastica* (3. kniha, 25. kapitola). Dostupné na http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/18191893,_Schaff._Philip,_3_Vol_01_Eusebius_Pamphilius,_EN.pdf zo dňa 9.6. 2009.

lam, quae de septem Catholicis est, quae et ipsa ab alio quodam sub nomine eius edita asseritur" – napísal totiž jeden zo siedmich katolíckych listov, o ktorom však niektorí tvrdia, že bol napísaný niekým iným pod jeho menom."[6] Významný predstaviteľ sýrskej Cirkvi Teodor z Mopsuestie (350-428 po Kr.) odmietal kanonickú autoritu všetkých katolíckych listov. Ale napríklad v sýrskom vydaní Biblie zo začiatku 5. storočia po Kr. – v Pešite - je uvedený aj Jakubov list. Atanáz z Alexandrie (293-373 po Kr.), jeden zo štvorice veľkých cirkevných učiteľov Východu, vo svojom veľkonočnom liste egyptským cirkvám z roku 367, uvádza zoznam kníh, ktoré tvoria Starý a Nový zákon. Po evanjeliách a Skutkoch apoštolov hneď uvádza Jakubov list: *„Listov apoštolov nazývaných katolícke je sedem v tomto poradí: jeden (list) Jakuba... -*'Επιστολαὶ καθολικαὶ καλούμεναι τῶν ἀποστόλων ἑπτὰ οὕτως·'Ιακώβου μὲν μία..."[7]

Do konca 4. storočia po Kr. bol Jakubov list akceptovaný ako kanonický tak vo východnej, ako aj v západnej časti vtedy ešte jednotného kresťanstva. Musíme však povedať, že v porovnaní s ostatnými novozákonnými spismi Jakubov list síce nebol odmietaný, ale skôr nepovšimnutý. Pochybnosti o jeho mieste medzi knihami Svätého písma prišli až v čase reformácie. Ešte pred vystúpením Martina Luthera vydal Erazmus Roterdamský (1466-1536) prvé knižné vydanie gréckeho Nového zákona. Pokiaľ ide o Jakubov list, vo svojich poznámkach z roku 1516 sa pridržiaval Hieronymovej mienky, ale na základe analýzy jazyka a štýlu vyjadril isté pochybnosti, či list pochádza priamo z ruky apoštola Jakuba. Nepochyboval však o jeho mieste v zozname kníh Svätého písma. Tridentský koncil v roku 1546 potvrdil inšpiráciu Jakubovho listu a jeho

[6] HIERONYMUS : *De viris illustribus* (2. hlava). Dostupné na http://www.documenta catholicaomnia.eu/02m/03470420,_Hieronymus,_De_Viris_Illustribus_Liber_Ad_Dextrum,_MLT.pdf zo dňa 9.6. 2009 (vlastný preklad).

[7] *Enchiridion Biblicum. Documenti della Chiesa sulla Sacra Scrittura.* Edizione bilingue Bologna : Edizione Dehoniane 2004, s. 18-19 (vlastný preklad).

miesto v zozname kanonických spisov Svätého písma.[8] To neskôr viedlo aj k zavedeniu terminológie a k rozlišovaniu medzi protokanonickými knihami, ktoré vždy boli prijímané ako inšpirované, a deuterokanonickými knihami, ktoré nie všetky kresťanské spoločenstvá prijímajú ako inšpirované. Na protestantskej strane Martin Luther (1483-1546) poukazoval na teologické nezrovnalosti v otázke ospravodlivenia z viery medzi Jakubovým listom a ostatnými, podľa neho hlavnými spismi ohľadom tejto náuky (Pavlove listy Rimanom, Efezanom, Galaťanom, Jánovo evanjelium a Prvý list Jánov). Vo svojom úvode do Nového zákona z roku 1522 ho Luther pomenoval „slamený list" („eyn rechte stroern Epistel"), lebo mu údajne chýba evanjeliový charakter.[9] *„Jánovo evanjelium a jeho prvý list, listy svätého apoštola Pavla, predovšetkým List Rimanom, Galaťanom a Efezanom a Prvý Petrov list sú knihy, ktoré predstavujú Krista a učia ťa všetkému, čo je potrebné a spásonosné vedieť a to aj keby si nevidel alebo nepočul žiadnu inú knihu alebo náuku. Preto Jakubov list je skutočne slameným listom v porovnaní s týmito ostatnými, lebo nemá nič z povahy evanjelia."*[10]

Luther ďalej vyčítal listu, že Krista spomína iba dvakrát, že nesprávne pripisuje Abrahámovi ospravodlivenie na základe jeho skutkov, z čoho vyplýva, že list nemôže mať apoštolský pôvod.[11] Zo zoznamu kanonických spisov ho však nevylúčil, ale v jeho nemeckom preklade Nového zákona ho zaradil na koniec spolu s listom Júdu, listom Hebrejom a Apokalypsou.[12]

---

[8] Porov.: *Enchiridion Biblicum. Documenti della Chiesa sulla Sacra Scrittura*. Bologna : EDB 2004, s. 83.

[9] Porov.: ROPES, J. H.: *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle of St. James*. Edinburgh T&T Clark 1916, s. 106.

[10] Porov.: HARTIN, P. J.: *James*. Sacra Pagina Series 14. Minnesota : Liturgical Press 2003, s. 9.

[11] Porov.: BARCLAY, W.: *The Letters of James and Peter*. Edinburgh : The Saint Andrew Press 1997, s. 7.

[12] Porov.: WITHERINGTON III, B.: *Letters and Homilies for Jewish Christians. A Socio-Rhetorical Commentary omn Hebrews, James and Jude*. Wheaton : Inter-Varsity Press 2007, s. 385.

Napriek tomu si list zachoval svoje miesto aj v protestantskom prostredí. Napríklad Ján Kalvín (1509-1564) mal k Jakubovmu listu pozitívny vzťah a v roku 1551 napísal k nemu komentár. Prijímal jeho apoštolský pôvod a snažil sa o harmonizáciu medzi Pavlom a Jakubom v otázke ospravodlivenia. Najväčší prínos listu videl v jeho usmerneniach pre každodenný život kresťana. V 19. storočí tzv. Tübingenská škola dávala často do protikladu Jakubov list s Pavlovou náukou. V Jakubovom liste videla židovský spis, ktorý bojuje proti Pavlovi.[13]

Koncom 19. a začiatkom 20. storočia sa dôraz preniesol na Jakubov list. Poukazovalo sa na jeho osobitý charakter. Súhlasíme s tými, ktorí upozorňujú, že akceptácia a interpretácia Jakubovho listu bola príliš ovplyvnená dlhým obdobím, keď sa tento list čítal iba v tieni a v protiklade k Pavlovej náuke.[14]

Medzi najdôležitejšie novodobé komentáre nesporne patrí dielo nemeckého profesora Nového zákona na univerzite v Heidelbergu Martina Dibelia (1883-1947) *Der Brief des Jakobus* z roku 1920. Jeho analýza historicko-kritickou metódou ovplyvnila predovšetkým prvú polovicu 20. storočia a dodnes jeho komentár predstavuje štartovaciu pozíciu každého výskumu tohto listu.[15]

Objavy v Nag-Hammádi a v Kumráne v polovici 20. storočia priniesli nový pohľad na židovstvo a tým aj na rané kresťanstvo, čo spôsobilo pozitívnejší prístup k Jakubovmu listu.

Najskôr v roku 1945 sa neďaleko egyptskej dedinky Nag-Hammadi, približne 300 km južne od Káhiry, našlo 13 zvitkov, ktoré obsahovali 52

[13] Porov.: WACHOB, W. H.: *The Voice of Jesus in the Social Rhetoric of James.* Cambridge : University Press 2000, s. 31.
[14] Porov.: BROSEND II, W. F.: *James and Jude.* Cambridge : University Press 2004, s. 12.
[15] Porov.: DIBELIUS, M.: *Der Brief des Jakobus.* Göttingen :Vandenhoeck und Ruprecht 1964. Preklad v angličtine: WILLIAMS, M. A..: *James: A Commentary on the Epistle of James.* Philadelphia : Fortress Press 1975.

kresťanských spisov napísaných v koptskom jazyku, datované približne do polovice 4. storočia po Kr. Ide o gnostické apokryfné spisy.[16]

Vo vzťahu k postave Jakuba je z týchto textov dôležité Tomášovo evanjelium, Jakubov apokryf, Prvá a Druhá Jakubova apokalypsa. Tieto spisy uvádzajú Jakuba - Pánovho brata ako predstaveného jeruzalemskej cirkvi, ktorého autorita je nezávislá a nadradená nad dvanástich apoštolov.[17]

V druhej polovici 20. storočia vznikli štúdie, ktoré porovnávajú Jakubov list so starobylými zvitkami objavenými od roku 1947 v lokalite Kumránu neďaleko Mŕtveho mora. Podľa týchto zvitkov sa kumránske spoločenstvo zrodilo 390 rokov po zničení Jeruzalema babylonským kráľom Nabuchodonozorom. V tom čase vzklíčil výhonok z Izraela a Árona, teda zo skupiny zbožných židov a kňazov. Títo ľudia blúdili počas 20 rokov, až im Boh poslal „Učiteľa spravodlivosti". Ide o postavu, ktorá zohrala podstatnú úlohu pri formovaní spoločenstva a možno ju považovať za jej zakladateľa. Názory, že týmto učiteľom bol Ján Krstiteľ, ba dokonca samotný Ježiš Kristus alebo Jakub, Pánov brat, však patria do kategórie senzáciechtivých informácií.[18]

V osemdesiatych rokoch sa objavili nové prístupy k štúdiu biblických textov. Na základe vedných disciplín - antropológie a sociológie sa začal aj Jakubov list analyzovať vzhľadom na sociálne a kultúrne podmienky autora, adresátov a ich vplyv na text. Chápanie listu výrazne ovplyvnil rétorický prístup, ktorý si všíma poslucháčov, tému a tomu prispôsobené jazykové a štylistické prostriedky.[19]

---

[16] Gnosticizmus v kresťanstve zažil svoj najväčší rozkvet predovšetkým v 2. storočí po Kr. Jeho hlavné prvky sú odmietanie skutočného vtelenia Ježiša Krista; jediná spása je vyššie poznanie človeka; svet je emanáciou Boha, človek sa potrebuje oslobodiť od hmoty. Porov.: HERIBAN, J.: *Príručný lexikón biblických vied,* Rím : SÚSCM 1992, s. 420.

[17] Porov.: PAINTER, J.: *Just James. The Brother of Jesus in History and Tradition.* Minneapolis : Fortress Press 2004, s. 159-181.

[18] Porov.: TRSTENSKÝ, F.: *Kumrán a jeho zvitky.* Svit : KBD 2009, s. 159.

[19] Porov.: TAYLOR, M. E.: *A Text-Linguistic Investigation into the Discourse Structure of James.* New York, London - T&T Clark 2006, s. 29.

Nositelia mena Jakub v Novom zákone

Pri každom spise nás zaujíma autor. V prípade Jakubovho listu je otázka autorstva veľmi diskutovaná. Samotný autor sa v liste predstavuje *„Jakub, služobník Boha a Pána Ježiša Krista, posiela pozdrav dvanástim kmeňom v diaspore"* (1,1), ale bez toho, aby uviedol o sebe ďalšie podrobnosti. Titul, ktorý uvádza na začiatku listu, poukazuje na dve biblické roviny. Prvá je starozákonná rovina - *služobník Boha*. Druhý výraz je novozákonným vyjadrením - *služobník Pána Ježiša Krista*, ktorý nachádzame aj v Pavlových listoch a viaže sa predovšetkým na apoštolský úrad. Ale kto je tento služobník Boha a Pána Ježiša Krista? Novozákonné texty uvádzajú viacero postáv, ktoré sú nositeľmi mena Jakub.

- Medzi dvanástich Ježišových apoštolov patrí Jakub Zebedejov a Jakub Alfejov (porov. Mk 3,16-19).
- Lk 6,16 spomína Jakuba, ktorý je otcom apoštola Júdu (taktiež v Sk 1,13).
- V prvom verši Júdovho listu sa odosielateľ – Júda označuje ako Jakubov brat (porov. Júd 1,1).
- Pavol vo svojom liste Galaťanom spomína, že pri návšteve Jeruzalema sa stretol s Jakubom, Pánovým bratom: *„Až po troch rokoch som šiel do Jeruzalema, aby som videl Kéfasa, a zostal som uňho pätnásť dní. Iného z apoštolov som nevidel, iba Jakuba, Pánovho brata."* (Gal 1,18-19) V tom istom liste spomína trojicu osôb - Jakub, Kéfas a Ján, ktorých označuje „stĺpy Cirkvi" (porov. Gal 2,9).
- Jakubovo meno je spomenuté aj v 1 Kor 15,7, kde Pavol menuje okruh osôb, ktorým sa zjavil vzkriesený Ježiš.

Kto z nich stojí v pozadí autorstva Jakubovho listu? Medzi biblistami nechýbajú takí, ktorí hovoria, že ide o nejakého úplne neznámeho kresťana prvého storočia, ktorý sa volal Jakub. Hlavným nedostatkom tejto teórie je však tá skutočnosť, že autor listu sa s veľkou autoritou obracia na

kmene v diaspore. To znamená, že ide o osobu, ktorá je dobre známa adresátom po celom svete. Ak by šlo o neznámeho kresťana, ťažko predpokladať, žeby sa s takou autoritou obracal na veriacich rozptýlených po celom svete. Preto sa domnievam, že identitu Jakuba treba skôr hľadať vnútri kresťanskej komunity, v osobe požívajúcej takú úctu, ktorá bola známa aj veriacim v diaspore. Na základe novozákonných textov prichádzajú do úvahy najmä tieto tri osoby:

1. Jakub starší, syn Zebedejov a brat apoštola Jána. V zbore Dvanástich mu patrilo významné postavenie. Jeho matka bola pravdepodobne Salome. Novozákonné texty spomínajú matku dvoch Zebedejových synov, ktorá prišla za Ježišom a prosila ho za nich (porov. Mt 20,20). Spomína sa, že táto matka stála pod Ježišovym krížom (porov. Mt 27,56). Na základe Markovho evanjelia mohlo ísť o Salome (Mk 15,40-41), ktorá patrila do skupiny žien, čo sprevádzali Ježiša. Salome bola aj pri Pánovom hrobe počas veľkonočných udalostí (porov. Mk 16,1). Spolu s Petrom a Jánom patril Jakub do trojice apoštolov, ktorí sprevádzali Ježiša pri osobitných príležitostiach (premenenie na vrchu, uzdravenie Petrovej svokry, vzkriesenie Jairovej dcéry, modlitba v Getsemanskej záhrade). Keď v roku 41 po Kr. prevzal vládu v Palestíne vnuk Herodesa Veľkého – Herodes Agripa I., nechal Jakuba usmrtiť. Bolo to niekedy medzi rokmi 42-44 po Kr. a Skutky apoštolov spomínajú jeho smrť: *„V tom čase kráľ Herodes položil ruky na niektorých príslušníkov Cirkvi a mučil ich.* ***Jánovho brata Jakuba*** *zabil mečom."* (Sk 12,2) Preto ako autor listu nepripadá do úvahy, lebo príliš rýchlo odchádza z dejín Nového zákona. Ba viac nemáme žiadne informácie, žeby jeho osoba bola natoľko známa v kresťanských spoločenstvách ako iní „Jakubovia" vystupujúci v dejinách prvotnej cirkvi.
2. Ďalším nositeľom mena Jakub je Jakub, syn Alfejov. Na základe správy z Markovho evanjelia je nazývaný Mladší alebo *Menší* - μικρός: *„Zobďaleč sa pozerali aj ženy. Medzi nimi Mária Magdaléna,* ***Mária,***

***matka Jakuba Mladšieho a Jozesa**, i Salome."* (Mk 15,40) Mária je označená aj ako matka Jozesa. Rovnako aj v Mk 15,47. V staroveku Hieronym na základe textu v Mk 6,3 spojil postavu Jakuba, syna Alfejovho s Jakubom, Pánovým bratom: *„Vari to nie je tesár, **syn Márie a brat Jakuba a Jozesa**, Júdu a Šimona?"* Jakub patril do okruhu dvanástich apoštolov a v Novom zákone sa spomína iba štyrikrát, vždy označený ako syn Alfejov.[20]

3. Napokon máme Jakuba, ktorý nesie prívlastok „Pánov brat".[21] Epifánius (315-403 po Kr.) hovorí, že Jakub a ďalší Ježišovi bratia boli Jozefovými synmi z prvého manželstva. Túto interpretáciu zastávali aj niektorí cirkevní otcovia, ako Klement Alexandrijský, Euzébius z Cézarey a Origenes a dodnes ju zastáva pravoslávna Cirkev. Origenes vo svojom komentári k Matúšovmu evanjeliu vysvetľuje verš Mt 13,55: *„Vari to nie je tesárov syn? Nevolá sa jeho matka Mária a jeho bratia Jakub a Jozef, Šimon a Júda?"* Hovorí, že na základe tradície Petrovho evanjelia a Jakubovej knihy Ježišovi bratia sú Jozefovými synmi predchádzajúcej manželky, s ktorou bol Jozef ženatý pred Máriou. Tí, ktorí toto tvrdia, zachovávajú úctu k večnému panenstvu Márie, takže jej telo, ktoré naplnil Duch Svätý a moc Najvyššieho ju zatienila, ako sa to uvádza v Lk 1,35, nemalo žiadny pomer s mužom. K tomuto názoru sa pridal aj samotný Origenes, ktorý Ježiša označil za prvorodený plod mužskej čistoty, ktorý vychádza z čistoty Márie medzi ženami.[22] Origenes teda vychádzal z apokryfného Jakubovho

---

[20] Mt 10,3; Mk 3,18; Lk 6,15; Sk 1,13.

[21] V novembri 2002 časopis Biblical Archaeology Review publikoval rozsiahly článok o náleze osuária, na ktorom bol nápis v aramejskom jazyku יעקוב בר יוסף אחוי ד ישוע – *Jakub, syn Jozefa, brat Ježiša*. Išlo by o prvý priamy archeologický dôkaz vo vzťahu k Ježišovi Kristovi. V marci 2003 izraelský úrad pre starožitnosti *Israel Antiquities Authority* vydal správu, podľa ktorej ide o podvrh. Totiž na osuáriu, ktoré skutočne pochádza z 1. stor. po Kr., bolo k pôvodným jedenástim písmenám vytesaných 9 ďalších písmen (אחוי ד ישוע – *brat Ježiša*). Porov.: MAGNESS, J.: *Ossuaries and the Burials of Jesus and James.* In: Journal of Biblical Literature 124/1 (2005), s. 121-154.

[22] Porov.: ORIGENES: *Commentary on the Gospel of Matthew (10. kniha, odsek 17).* Dostupné na: http://www.newadvent.org/fathers/101610.htm zo dňa 05. 08. 2009.

protoevanjelia z 2. storočia po Kr., ktoré opisuje už Máriino zázračné počatie a narodenie. Tento spis hovorí, že Mária bola od svojich troch rokov vychovávaná v jeruzalemskom chráme a neskôr ju kňazi dali do opatery Jozefa, ktorý už bol v pokročilom veku a mal vlastné deti. *„Veľkňaz povedal Jozefovi: «Na teba padol lós, aby si si vzal pannu zasvätenú Pánovi a chránil mu ju.» «Mám synov,» namietal mu na to Jozef, «a som starý, zatiaľčo ona je ešte dieťa – však budem na smiech synom Izraela!» A veľkňaz povedal Jozefovi: «Boj sa Pána, svojho Boha a spomeň si, ako Boh naložil s Datanom, Ábironom a Korem, ako sa rozpolila zem a pohltila ich*[23] *za to, že odvrávali. Boj sa teda, aby sa teraz tvojmu domu nestalo niečo podobné.» A Jozef dostal strach a vzal si ju, aby ju chránil pre Pána.“*[24] Epifánius zastával ustavičné panenstvo Márie. Euzébius z Cézarey vysvetľuje, že v Pavlových listoch sa udomácnilo spojenie „Jakub, Pánov brat“ z toho dôvodu, že Jozefa, ktorý v skutočnosti bol Jakubovým otcom, ľudia považovali aj za Ježišovho otca.[25]

Koncom 4. storočia Helvídius rozširoval mienku, podľa ktorej výraz „bratia“ skutočne znamená, že Mária a Jozef mali okrem Ježiša ďalšie deti. Proti tejto mienke sa v tom čase postavil najmä Hieronym, podľa ktorého „Ježišovi bratia“ boli deťmi Kleopasa a Márie, sestry Ježišovej matky: *„Jakub, ktorý sa nazýva Pánov brat s prímením Spravodlivý, ktorého, ako sa niektorí domnievajú, Jozef mal s inou manželkou, mne sa zdá, že ide o syna Márie, sestry Pánovej matky, ktorú Ján spomína vo svojej knihe a po Pánovom utrpení bol apoštolmi ustanovený za biskupa Jeruzalema. - Jacobus, qui appellatur frater Domini cognomento Justus, ut nonnulli existimant, Joseph ex alia uxore, ut autem mihi videtur, Mariae sororis matris Domini cujus Joannes in libro suo meminit, filius, post passionem*

[23] Porov.: Nm 16,31-32.
[24] DUS, J. , POKORNÝ, P. (ed.): *Neznámá evangelia. Novozákonní apokryfy I.* Vyšehrad : Centrum biblických studií 2001, s. 262 (vlastný preklad).
[25] Porov.: PATRICK, W.: *James, The Lord's Brother*. Edinburgh : T&T Clark 1906, s. 11.

Domini statim ab Apostolis Hierosolymorum episcopus ordinatus."[26] Hieronym vychádza z textu Evanjelia podľa Jána 19,25: *„Pri Ježišovom kríži stála jeho matka, sestra jeho matky, Mária Kleopasova, a Mária Magdaléna."* Rímskokatolícka cirkev prijíma Hieronymovu interpretáciu, keď hovorí, že pod výrazom „bratia" je potrebné rozumieť širšie príbuzenstvo – bratrancov a pod. zo strany Ježišovej matky. Jestvuje aj málo prijímaný názor, podľa ktorého Kleopas bol bratom Jozefa, manžela Ježišovej matky, a teda Ježišovi „bratia" pochádzali z Jozefovej línie.[27] Stredovek len s malými výnimkami prebral mienky starovekých autorov. V období reformácie samotný Martin Luther zastával názor o ustavičnom panenstve Márie. Avšak predovšetkým v 18. a 19. storočí sa v protestantských kruhoch znova prijal Helvídiov názor o skutočných Ježišových bratoch.[28]

Dodnes medzi biblistami prebieha ďalšia diskusia, či v prípade Jakuba Alfejovho a Jakuba, Pánovho brata, ide o jednu alebo o dve rozdielne osoby. Pavol v Gal 1,19 hovorí, že nevidel žiadneho z apoštolov, iba Jakuba, Pánovho brata. Z textu však nevyplýva, že pojem „apoštol" a „Pánov brat" sa vzťahuje na jednu osobu. V tom istom liste Pavol uvádza: *„Keď poznali milosť, ktorú som dostal, Jakub, Kéfas a Ján, ktorých pokladali za stĺpy, podali mne a Barnabášovi pravicu na znak spoločenstva, že my pôjdeme medzi pohanov a oni medzi obrezaných."* (Gal 2,9) Jakub je teda menovaný po boku apoštolov Petra a Jána, ale nie je použitý výraz „apoštoli", ale „stĺpy". Možno tým dôvodom bola skutočnosť, že Jakub nebol apoštolom. Ani v samotnom Jakubovom liste autor sám seba nikdy neoznačuje titulom „apoštol". Pavol pri vymenovaní osôb, ktorým sa

---

[26] HIERNONYMUS: *De viris illustribus* (2. hlava). Dostupné na http://www.documentacatholicaomnia.eu/02m/0347-0420,_Hieronymus,_De_Viris _Illustribus_Liber_Ad_Dextrum,_MLT.pdf zo dňa 9.6. 2009 (vlastný preklad).

[27] Porov.: EUSEBIUS CAESARIENSIS: *Historia Ecclestiastica* (1. kniha, 12 kapitola). Dostupné na http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1819-1893,_Schaff._Philip,_3_Vol_01_ Eusebius_Pamphilius,_EN.pdf zo dňa 9.6. 2009.

[28] Porov.: HARTIN, P. J.: *James of Jerusalem. Heir to Jesus of Nazareth.* Collegeville : Liturgical Press 2004, s. 25-27.

zjavil vzkriesený Kristus oddeľuje Jakuba od ostatných apoštolov: *„Potom sa zjavil Jakubovi a potom všetkým apoštolom."* (1 Kor 15,7) Ďalší argument v prospech dvoch rozdielnych osôb je, že Jakub mladší je synom Alfeja, kým Jakub, Pánov brat, je podľa Jn 19,25 synom Kleopasa a Márie. Euzébius z Cézarey uvádza, že Jakubovi, Pánovmu bratovi, zverili apoštoli biskupský stolec v Jeruzaleme.[29]

Na základe uvedených dôvodov medzi biblistami silnejú hlasy, že musíme rozlišovať medzi Jakubom, Alfejovym synom, ktorý patril do okruhu dvanástich apoštolov a má pomenovanie Mladší, resp. Menší, a Jakubom, Pánovým bratom, ktorý bol predstaveným jeruzalemského spoločenstva. Preto v prípade ostatných novozákonných postáv, ktoré nesú meno Jakub, vládne presvedčenie, že Jakub - Pánov brat, Jakub – predstavený jeruzalemskej Cirkvi a Jakub, ktorému sa zjavil zmŕtvychvstalý Ježiš, je vždy jedna a tá istá osoba.

Ak stále ostaneme v novozákonných textoch, vieme, že takou osobou, ktorá mala autoritu, úctu a rešpekt, bol Jakub, ktorého Pavol v liste Galaťanom nazýva „Pánovým bratom" (1,19) a na inom mieste toho istého listu ho nazýva „stĺpom" (Gal 2,9). Podobne pri spore v Antiochii, o ktorom Pavol hovorí v liste Galaťanom 2,11, spomína *„niektorých od Jakuba"*, čo poukazuje na autoritu, ktorú Jakub požíval medzi kresťanmi a to nielen v Jeruzaleme a Antiochii, kde sa odohral spor medzi Petrom a Pavlom, ale Jakubova autorita musela byť známa aj cirkvám v Galácii, ktorým Pavol píše tento list. Keďže Pavol spomína Jakuba aj v Prvom liste Korinťanom (porov. 1 Kor 15,7), znamená to, že Jakub bol známy aj kresťanskému spoločenstvu v Korinte. Môžeme povedať, že Jakub istým spôsobom zosobňoval tých kresťanov, ktorí pochádzali zo židovstva.[30]

---

[29] Porov.: EUSEBIUS CAESARIENSIS: *Historia Ecclestiastica* (2. kniha, 23.kapitola). Dostupné na http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1819-1893,_Schaff._Philip,_3_Vol_01_Eusebius_Pamphilius,_EN.pdf zo dňa 9.6. 2009.

[30] Porov.: HARTIN, P. J.: *James of Jerusalem. Heir to Jesus of Nazareth.* Collegeville : Liturgical Press 2004, s. 91.

V Skutkoch apoštolov je Jakubova autorita potvrdená samotným Petrom, ktorý po svojom zázračnom vyslobodení z väzenia hovorí: *„Oznámte to Jakubovi a bratom."* (Sk 12,17) To dosvedčuje, že Jakub mal dôležité miesto v jeruzalemskej cirkvi až natoľko, že Peter sa cíti viazaný informovať ho o tejto udalosti. Na apoštolskom sneme v Jeruzaleme okolo roku 49 po Kr. Jakub výrazným spôsobom vstupuje do diskusie a navrhuje normy pre pokojné spolunažívanie kresťanov z pohanstva a zo židovstva. (porov. Sk 15,13-21) Odvoláva sa pritom na niektoré predpisy z tzv. „zákona o svätosti", ktorý uvádza Kniha Levitikus 17-26. Jakubov návrh bol prijatý a apoštoli so staršími poslali do Antiochie list o tomto rozhodnutí. Napokon, Skutky apoštolov výslovne hovoria, že Pavol pri svojej poslednej návšteve Jeruzalema na záver tretej misijnej cesty *„šiel k Jakubovi",* kde boli aj starší a *„dopodrobna vyrozprával, čo urobil Boh prostredníctvom jeho služby medzi pohanmi".* (Sk 21,18-19) Keď Pavol dokončil rozprávanie o svojich cestách, útrapách aj úspechoch, Jakub a starší sa s veľkou diplomaciou obrátili na Pavla: *„Vidíš, brat, koľko tisíc Židov uverilo a všetci horlia za zákon. Ale o tebe sa dopočuli, že učíš všetkých Židov, čo sú medzi pohanmi, aby odpadli od Mojžiša, a hovoríš, že nemajú obrezávať svojich synov ani žiť podľa zvykov. Čo teda robiť? Isto sa dozvedia, že si prišiel. Urob teda toto, čo ti hovoríme: Máme štyroch mužov, ktorí majú sľub. Vezmi ich, posväť sa s nimi a zaplať za nich, aby si dali oholiť hlavu. Tak zvedia všetci, že nie je nič na tom, čo o tebe počuli, ale že aj sám zachovávaš zákon a žiješ podľa neho."* (Sk 21,20-21) Išlo o realitu. Na jednej strane kresťania v Jeruzaleme oslavovali Boha za to, čo prostredníctvom Pavla vykonal (porov. Sk 21,20), ale boli si vedomí silnej opozície proti Pavlovi aj vnútri jeruzalemskej komunity kresťanov. Pavol prijal riešenie, ktoré mu navrhli Jakub a starší v Jeruzaleme, pretože poznal zloženie jeruzalemskej komunity. Týmto spôsobom sa Jakub pravdepodobne snažil sprostredkovať spojenie medzi Pavlom a jeruzalemskou komunitou. Text poukazuje na líderskú pozíciu Jakuba v tomto spoločenstve. Sľub, o ktorom sa hovorí, sa opiera o text z Knihy Numeri

6,1-21 a šlo o nazireát.[31] Trval minimálne 30 dní a pozostával v zrieknutí sa akéhokoľvek opojného nápoja, nestrihali sa vlasy a človek sa mal vyhnúť každého kontaktu, ktorý by ho mohol spraviť nečistým. Po jeho ukončení nasledovalo 7 dní očisťovania a potom priniesol v chráme obetu a ostrihal si vlasy, ktoré boli spálené na oltári. Keďže sa niekedy stávalo, že chudobné osoby, ktoré zložili nazireát, nemali prostriedky na zakúpenie predpísaných obetných zvierat pri jeho ukončení, bohatšie osoby zaplatili tieto náklady za nich, ba dokonca niekedy sa zúčastnili na slávnostnom ukončení sľubu. Zdá sa, že práve toto urobil Pavol.

Napriek tomu, že Skutky apoštolov spomínajú Jakuba, Pánovho brata, iba na troch miestach (12; 15; 21), môžeme povedať, že požíval veľkú úctu medzi veriacimi, ako aj v kruhu samotných apoštolov. Usiloval sa o zachovávanie obradných predpisov Mojžišovho zákona v zhode s vierou v Ježiša Krista.[32]

Autorstvo, dátum a miesto zostavenia listu

Skôr než ponúkneme odpoveď na otázku autorstva, chceme pripomenúť, že profil, ktorý nám ponúka tak List Galaťanom ako aj Skutky apoštolov o osobe Jakuba, nie je úplne jednoznačný. Rozdiel je predovšetkým v tom, čo hovorí samotný Pavol. Na základe Listu Galaťanom 2,6-9 existoval základný súhlas medzi Pavlom a Jakubom, Kéfasom a Jánom ohľadom evanjelia, ktoré Pavol ohlasoval medzi pohanmi. Avšak tento list v 2,11-14 pripomína, že jestvoval rozdiel v náhľade na starobylé tradície židovského národa. Iste, Jakub v Liste Galaťanom nie je priamou príčinou rozporu v Antiochii (porov. Gal 2,11-14), ale je jasné, že to, čo odlišuje Pavla od *„niektorých od Jakuba“,* je

[31] Medzi slávnych nazirejcov patrili Samson (Sdc 13,3-5) a Samuel (1Sam 1,25-28). Termín nazireát pochádza z hebrejského *zasvätený* - נָזִיר. Aj keď kniha Numeri nespomína trvalý nazireát, zdá sa, že Samson aj Ján Krstiteľ mali tento záväzok na celý život.

[32] Porov.: BOTTINI, G. C.: *Giacomo e la sua lettera.* Jerusalem : Franciscan Printing Press 2000, s. 15.